

För allmänt bruk

För allmänt bruk

Hur kan den ärvda miljön bli en levande del av framtiden? I utlysningen För allmänt bruk undersöks och testas metoder för hur kulturmiljön kan förvaltas och stärkas långsiktigt tillsammans med lokalsamhället. Utlysningen är ett samarbete mellan ArkDes, Robertsfors kommun och Riksantikvarieämbetet.

De gemensamma kulturmiljöerna, som bär på både historia och identitet, har en viktig roll när samhället utvecklas och expanderar. När nya behov av exempelvis mötesplatser uppstår kan befintlig bebyggelse få ett nytt värde. Kulturmiljön erbjuder en förankring i historien, den utgör ett arv som det nya förhåller sig till och så småningom blir en del av.

Robertsfors är en kommun som ligger mitt bland de pågående industrietableringarna och den gröna omställningen i Västerbotten. I och med anläggandet av Norrbotniabanan kommer centralorten att få en tågstation och därmed kunna bli en pendlingsort på behagligt avstånd till både Umeå och Skellefteå. Kommunen behöver alltså investera i såväl infrastruktur som offentliga rum.

I Robertsfors finns stora värden som kan tas tillvara och utvecklas. Här finns ett starkt föreningsliv och ett stort antal konst- och hantverksaktörer vars kunskaper och engagemang kan bli en resurs i samhällsutvecklingen. I centralorten Robertsfors finns dessutom flertalet kulturhistoriskt värdefulla byggnader, ett arv från den tidigare järnbruksverksamheten, varav vissa idag är helt otillgängliga för allmänheten.

I utlysningen För allmänt bruk undersöks metoder för att tillvarata och stärka den gemensamma kulturmiljön över tid. I fokus för projektet finns en kulturhistoriskt värdefull ekonomibyggnad i slaggtegel, uppförd på 1860-talet, som en gång i tiden tillhörde bruket. I dagsläget ligger den i centralortens utkant, men i och med den nya tågstationen och planerad områdesutveckling får dess placering ny potential som en viktig knutpunkt i samhällsstrukturen. För att på bästa sätt ta vara på byggnaden och dess potential behövs strategi, metod och gestaltningsförslag som visar hur den på sikt kan bli ett levande offentligt rum som stärker platsens och ortens befintliga värden. Hur kan byggnaden och platsen bli en resurs i samhällsutvecklingen?

Ett team ges i uppdrag att ta fram en plan för byggnadens utveckling och en metod för att förvalta den på ett sätt som gör att dess kulturhistoriska värden bibehålls samtidigt som dess användning kan förändras över tid så att den kan vara till gagn för lokala aktörer och allmänhet. I uppdraget ingår även att aktivera byggnaden och därmed påbörja processen för den tänkta utvecklingen.

Utlysningen riktar sig framför allt till gestaltare – det vill säga designers, arkitekter, konstnärer och formgivare. Minst en person i varje team ska ha antikvariskt kompetens. Övriga teammedlemmar kan komma från andra discipliner.

ArkDes

Bakgrund

Robertsfors kommun är en plats full av konst, kultur och historia, belägen i Västerbotten, mitt emellan Umeå och Skellefteå. Stora delar av centralorten är riksintresse för kulturmiljö och representerar flera olika tidsepoker av Robertsfors utveckling som bruksort. Bostadsområdena har uppstått i samband med olika industrietableringar genom tiderna – bland annat de stora egnahemsvillorna i trä som tillkom under 20-talet i en stadsplan framtagen av P O Hallman.

Centralorten Robertsfors etablerades kring järnbruket intill Rickleån. Bruket påbörjade sin verksamhet 1759 och så småningom växte bebyggelsen i takt med bruket. Arbetarbostäder fick sällskap av herrgård och kontor, större jordbruksbyggnader byggdes upp av slaggtegel från bruksverksamheten.

Just nu skrivs ett nytt kapitel i Västerbottens industriella historia där stora industrietableringar skapar behov av arbetskraft, bostäder, infrastruktur och offentliga miljöer. Norrbotniabanan, den nya järnväg som ska binda samman orterna mellan Umeå och Luleå, håller på att byggas i syfte att öka rörligheten mellan orterna i Norrbotten och Västerbotten.

I Robertsfors innebär utvecklingen att centralorten för första gången får en tågstation och därmed blir en pendlingskommun med anknytning till Skellefteå och Umeå. Tågstationen är placerad i utkanten av den befintliga bebyggelsen, ca 1 kilometer från ortens centrumområde, vilket skapar förutsättningar för nya stationsnära bostadsområden samt bättre kommunikationer. Det innebär även att platser som tidigare legat i samhällets utkant nu får en annan roll i samhällsstrukturen, exempelvis de bruksmiljöer som är projektets fokus.

Utlysningen För allmänt bruk är ett samarbete mellan ArkDes, Robertsfors kommun och Riksantikvarieämbetet. ArkDes (Arkitektur- och designcentrum) är en statlig myndighet som arbetar med praktisk forskning i syfte att utveckla och sprida kunskap om gestaltningen av våra gemensamma livsmiljöer. Riksantikvarieämbetet är den nationella myndighet i Sverige som leder och stöder arbetet med att bevara, använda och utveckla kulturarvet, till exempel historiska byggnader och fysisk miljö.

Syftet med projektet är att utveckla och testa designprocesser och strategier för hur kulturmiljön kan förvaltas och stärkas på ett värdeskapande sätt tillsammans med lokalsamhället. Ett utvalt team kommer att få i uppdrag att undersöka hur kulturarvet kan bli något allmänt, en gemensam plats som stärker hela orten. I uppdraget ingår även att ta hänsyn till en mindre kommuns begränsade förutsättningar – hur kan en kommun med starkt engagemang och unika resurser, men med liten budget, förvalta kulturmiljön långsiktigt? Den kunskap som utvecklas och testas i projektet är tänkt att vara av relevans även för andra kommuner med liknande förutsättningar och möjligheter.

Byggnaden

Ett av spåren från historisk näringsverksamhet i Robertsfors är det gamla bruksområdet som en gång i tiden gav upphov till själva samhället. Robertsfors bruk var under 1700- och 1800-talen ett självförsörjande järnbruk och sågverk som var det största inom den västerbottniska bruksindustrin. Här lades även Västerbottens allra första tågspår som blev den första elektrifierade industrijärnvägen i regionen. Idag är spåren av bruket ett museum över industrialismens framväxt, här kan man även se den gamla rälsen, tågagnarna och vagnhallen.

I bruksområdet finns en L-formad ekonomibygnad som användes som stall och ladugård under tiden då bruket var aktivt. Robertsfors var i slutet av 1800-talet ett mönsterjordbruk med utbildning, där bland annat Västerbottens första mejeri ingick. Den här aktuella byggnaden – tillsammans med dess utemiljö – utgör projektets case. Byggnaden är gjord av slaggsten och är särskilt värdefull ur historiskt, miljömässigt och kulturhistoriskt synpunkt, den har ett kulturvärde som innebär förbud mot förvanskning och kräver varsam hantering.

I dagsläget inhyser ekonomibygnaden en verkstad och nyttjas i övrigt som förråd av den intilliggande golfklubben. Kommunen, som övertagit ägandet och förvaltandet av byggnaden, vill utvecklas den till att bli ett nytt ankare i en framtida samhällsstruktur – en kreativ mötesplats som är öppen och välkomnande. Här finns möjlighet att bygga en plats för gemenskap och identitet, som knyter samman och tar vara på det som finns i Robertsfors. En sådan plats som blir en tillgång i samhällsomvandlingen.

I Robertsfors finns även ett stort nätverk av konst- och hantverksaktörer som kan utgöra en viktig resurs i samhällsutvecklingen. Dessa aktörer, deras kompetenser och inspel, ska involveras i projektet och i det resultat som tas fram. Den process som påbörjas och den plan som utvecklas under projektets gång ska vara möjlig för kommunen att genomföra och förvalta över tid.

Uppgift och process

Ett team kommer att få i uppdrag att, tillsammans med lokala aktörer, ta fram en plan för hur bruksbyggnaden kan utvecklas och förvaltas på ett sätt som gör den föränderlig och levande under lång tid. Planen ska vara genomförbar ur kulturmiljösynpunkt samt ta hänsyn till kommunens resurser. Teamet ska dessutom påbörja den föreslagna utvecklingsprocessen genom att aktivera byggnaden på något sätt.

Inom ramen för projektet finns möjlighet att utforska frågeställningar kopplat till:

- Hur kulturhistoriskt värdefulla byggnader kan utvecklas och förvaltas på ett kreativt och varsamtt sätt över tid.
- Hur lokalsamhället och omgivande byar kan involveras i nyttjandet av ett gemensamt kulturarv.
- De kulturella näringarnas potential och möjliga roll i en hållbar samhällsbyggnadsprocess.
- Långsiktig gestaltning och utveckling på ett sätt som är ekonomiskt överkomligt för en mindre kommun.

Teamet ska vara på plats i Robertsfors under delar av projekttiden, vid dessa tillfällen tillhandhålls boende och arbetsplats. Teamet kommer, tillsammans med projektgruppen, överens om hur tiden i projektet fördelas och när teamet ska vara på plats. Utöver tillgången till lokala aktörer kommer teamet att ha en kulturmiljöutredning genomförd av Riksantikvarieämbetet till sitt förfogande. Utredningen ska fungera som stöd i projektet och erbjuda fördjupad kunskap kring begränsningar och möjligheter i byggnadens utveckling.

Projektet innefattar två leveranser:

1. Plan för utveckling

Planen ska innehålla skisser och gestaltningsförslag som möjliggör utveckling över tid, reflektioner kring byggnadens funktion och roll i samhällsutvecklingen samt en strategi för långsiktig förvaltning. Modeller och andra fysiska objekt kan med fördel vara en del av leveransen.

2. Aktivering

Teamet ska på något sätt påbörja den föreslagna utvecklingen genom att tydligt aktivera eller förändra platsen på ett sätt som är till gagn för lokala aktörer och allmänhet.

I arbetet med plan och aktivering ska teamet involvera lokala aktörer, särskilt kulturutövare och konsthantverksaktörer. Det pågående arbetet följs upp under projektets gång, särskilt under en deltidsavstämning då teamet redovisar arbetet och resultaten ditintills samt får inspel från projektägare och expertgrupp. Expertgruppen består av praktiker och/eller teoretiker med för projektet relevant kunskap och erfarenhet.

Förutsättningar

Projektid

Projektet startar 1 maj 2023 och avslutas i december 2023. ArkDes, Robertsfors kommun och Riksantikvarieämbetet ser gärna att teamet är på plats i Robertsfors så mycket som möjligt under projekttiden. Under dessa dagar tillhandahålls arbetsplats för teamet.

Tidplan

- **Utlysning:** 1 februari-3 april
- **Tillkännagivande:** 28 april
- **Digitalt uppstartsmöte:** 5 maj 10.30-12.00
- **Obligatoriskt platsbesök:** 24-26 maj
- **Deltidsavstämning:** September (datum bestäms gemensamt)
- **Slutleverans:** 24 november

Arvode

Teamet kommer att erhålla ett arvode om 350 000 SEK (exkl moms) och därtill handha en separat projektbudget. Projektbudgeten ska nyttjas för leverans 2 (Aktivering). Halva arvodet utbetalas vid projektstart, halva vid projektets avslutande.

Ansökan och urval

Vem kan söka?

ArkDes, Robertsfors kommun och Riksantikvarieämbetet söker ett team som har förmågan att arbeta inkluderande, kreativt och platsspecifikt.

Krav på sökande team:

- Teamet består av 3-4 personer från minst två olika discipliner. Samtliga av teamets medlemmar får inte komma från en och samma arbetsplats.
- Minst en av teamets medlemmar bör ha antikvarisk kompetens.*
- Teamet bör innehålla gestaltningskompetens inom arkitektur, design eller konst.
- Teamet ska kunna vara på plats i Robertsfors under delar av projektiden.
- Teamet ska kunna fakturera via F-skattsedel. Minst en av teamets medlemmar bör därmed bedriva verksamhet eller ha ett driftställe i Sverige.

Det är meriterande om teamet har erfarenhet av att:

- Handha en projekt- och produktionsbudget.
- Arbeta med utveckling av kulturhistoriskt värdefulla byggnader och/eller miljöer.
- Genomföra processer med många intressenter och behovsägare.
- Erfarenhet av att arbeta med nytänkande ekonomiska lösningar och modeller.
- Arbeta utforskande, platsbaserat, inkluderande och tvärdisciplinärt.
- Bo eller arbeta i Norr- och/eller Västerbotten.

ArkDes, Robertsfors kommun och Riksantikvarieämbetet uppmuntrar team som präglas av en mångfald av perspektiv och erfarenheter. Det är även positivt med team som består av såväl juniora som seniora deltagare.

* Antikvarisk kompetens innebär examen från utbildning med bebyggelseantikvarisk inriktning eller motsvarande, kompletterande utbildning i restaurering och eller certifiering som sakkunnig kontrollant av kulturvärden (KUL) samt erfarenhet av att arbeta med kulturhistoriskt värdefulla miljöer i utvecklingsprojekt.

Ansökan

Er ansökan ska vara oss tillhanda senast den 3 april 2023 kl 23.59. Den ska skrivas på svenska eller engelska och skickas digitalt till hej.thinktank@arkdes.se. Ansökan skickas in som en samlad PDF. Inskickat material får ej överskrida 10 A4-sidor, material som överskrider 10 A4-sidor kommer ej att ingå i bedömningen. Filstorleken får inte överstiga 10 MB.

Ansökan ska innehålla följande:

- 1. Introduktion.** Kort inledning där teamet beskriver anledning till ansökan.
- 2. Vilka består teamet av?** Beskrivning av teamets sammansättning och gemensamma kompetenser.
- 3. Hur vill teamet genomföra projektet?** Beskrivning av de praktiker, metoder för involvering av lokalsamhälle samt möjliga frågeställningar/perspektiv som teamet är intresserade av att utforska i projektet.
- 4. Dokumentation.** Hur ämnar teamet dokumentera sin process?
- 5. Lärande.** Vilken kunskap vill teamet få möjlighet att inhämta och vidareutveckla under projektiden?
- 6. Teoretiska och praktiska utgångspunkter.** En kort beskrivning av tre praktisknära-, undersökande- eller forskningsbaserade projekt som teamet hämtar kunskap ifrån och/eller bygger vidare på. Projekten kan ha genomförts av teamets medlemmar eller av andra utomstående praktiker eller forskare. Länk till projektrapporter, filmer eller annat material kan infogas om de kompletteras med beskrivande text.
- 7. CV.** Kortfattade CV:n i punktform alternativt länk till uppdaterade LinkedIn-sidor.
- 8. Kontaktuppgifter:** Företagsnamn, kontaktperson, e-post, telefonnummer, organisationsnummer

Slutgiltigt besked lämnas den 20 april 2023.

Urvalskriterier

Urval av team kommer att ske genom en sammanvägd bedömning av följande kriterier:

- Teamets sammansättning gällande relevant tvärdisciplinär kunskap.
- Teamets sammansättning gällande mångfald och jämställdhet.
- Hur väl teamet uppfyller de krav som listas under rubriken *Vem kan söka?*.
- Relevans och potential i teoretiska och praktiska utgångspunkter.
- Relevans och potential i beskrivning av metod och praktik i förhållande till projektets innehåll och omfattning.
- Teamets potential i att driva inkluderande och utforskande gestaltungsprocesser.

